

Костянтин КРЕПАК,

orcid.org/0009-0003-0192-2915

заслужений діяч мистецтв України, доцент,

доцент кафедри музичного мистецтва та хореографії

Навчально-наукового інституту мистецтв

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

(Полтава, Україна) *k.v.krepak@gmail.com*

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ НА СУЧАСНОМУ ВОЄННОМУ ФРОНТІ

У статті досліджено твори сучасних українських композиторів, які були написані в ці часи вторгнення загарбників на нашу землю. Культура відіграє значну роль у покращенні якості життя, накопичуючи в собі соціальний досвід різних поколінь та знання про наш світ. Культурна система є динамічним процесом, який знаходиться в постійному розвитку та зміні. Вона є невід'ємною частиною життя як окремих людей, так і суспільства загалом. Культура допомагає людям протистояти жахам війни, дозволяючи зберегти свою людяність. У такі важкі часи особливо важливо відволіктися та полегшити душевні рани, завдані конфліктами. Створення навколо себе позитивної атмосфери та підтримка надії на краще майбутнє стають життєво важливими елементами в умовах війни. Музика, як один із компонентів культури, супроводжує нас не лише у спокійні часи. Музика посідає важливе місце у культурній спадщині України. Вона передає почуття та переживання народу у ключові історичні моменти, надихаючи на збереження національної ідентичності та продовження боротьби за свободу.

У контексті російсько-українського конфлікту музичні твори стали важливим джерелом натхнення та підтримки як для військових, так і для української громади загалом. Розглянуті такі музичні твори, як «Місто Марії» З. Алмаші, «Відчуття» Г. Копійки, «Люба моя» К. Майденберг-Тодорової, «З вірою в Україну» А. Чібалашвілі, «Читаючи історію» К. Цепколенко, «LANGSAM – 9M27K» і «GAIA-24. Opera del Mondo» Р. Григоріва, «Concerto Grosso s positivo» Є. Петриченка, твори О. Мануляка та В. Польової.

Виділено особливості цих композицій, описані звукові ефекти та прийоми, за рахунок яких митці відобразили особливості воєнного часу.

Ключові слова: композитор, твір, музичний твір, композиція, воєнний час, звуковий ефект.

Kostiantyn KREPAK,

orcid.org/0009-0003-0192-2915

Honored artist of Ukraine, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Musical Art and Choreography

Educational and Scientific Institute of Arts of Taras Shevchenko Luhansk National University

(Poltava, Ukraine) *k.v.krepak@gmail.com*

ACTIVITIES OF UKRAINIAN COMPOSERS ON THE MODERN MILITARY FRONT

The article examines the works of modern Ukrainian composers, which were written during the time of the invaders' invasion of our lands. Culture plays a significant role in improving the quality of life, accumulating social experience of different generations and knowledge about our world. The cultural system is a dynamic process that is in constant development and change. It is an integral part of the life of both individuals and society in general. Culture helps people resist the horrors of war, allowing them to preserve their humanity. In such difficult times, it is especially important to distract yourself and ease the emotional wounds caused by conflicts. Creating a positive atmosphere around you and maintaining hope for a better future become vital elements in the conditions of war. Music, as one of the components of culture, accompanies us not only in peaceful times. Music occupies an important place in the cultural heritage of Ukraine. It conveys the feelings and experiences of the people at key historical moments, inspiring the preservation of national identity and the continuation of the struggle for freedom.

In the context of the Russian-Ukrainian conflict, musical works became an important source of inspiration and support for both the military and the Ukrainian community in general. Considered such musical works as «City of Mary» by Z. Almashi, «Feeling» by G. Kopyka, «Lyuba moya» by K. Maidenberg-Todorova, «With faith in Ukraine» by A. Chibalashvili, «Reading history» by K. Tsepkoenko, «LANGSAM – 9M27K» and «GAIA-24. Opera del Mondo» by R. Hryhoriv, «Concerto Grosso s positivo» by E. Petrichenko, works by O. Manulyak and V. Poleva.

Features of these compositions are highlighted, sound effects and techniques are described, due to which artists reflected the features of wartime.

Key words: composer, piece, musical piece, composition, wartime, sound effect.

Постановка проблеми. В результаті російсько-українського конфлікту велика кількість українських композиторів були вимушені виїхати за межі нашої держави та продовжити творити на чужині. Однією з особливостей сучасного періоду є популяризація на міжнародному рівні творчості українських митців. Сучасні композитори присвячують свої твори війні та її наслідкам, щоб привернути увагу міжнародної спільноти до них. Оскільки більшість слухачів цих композицій не бачили наслідків війни, композитори все частіше використовують в своїх творах звукові ефекти та прийоми, що допомагають слухачам пережити відголоски болю та надії українського народу.

Аналіз досліджень. На сьогодні є безліч публікацій, присвячених дослідженню музичних творів сучасних українських композиторів. При цьому практично не систематизовані музичні твори, присвячені часам повномасштабного вторгнення. Оскільки творчий процес відбувається постійно, дослідження композицій теж повинно оновлюватись.

Мета статті – систематизувати діяльність українських композиторів на сучасному воєнному фронті.

Виклад основного матеріалу. Музика, як один із компонентів культури, супроводжує нас не лише у спокійні часи. Як вірно зазначила українська композиторка Б. Фроляк, «українська музика самобутня і абсолютно самодостатня, щоб конкурувати з найкращими зразками світової музики на найвищих світових сценах... ця музика саме зараз, саме завдяки (якби страшно це не звучало) цій війні зазвучала у цілому світі» (Як нам звучати у світі? В продовження дискусії про класичну музику).

У 2022 році був написаний твір «Місто Марії» Золтана Алмаші, присвячений Маріуполю. Композитор зазначив: «Це перший мій твір, який я написав після повномасштабного вторгнення. Я довго не міг нічого писати, думав, що музика в мені вмерла. Яка може бути музика, коли таке відбувається навкруги? Але потім зрозумів, що треба жити далі й намагатися робити те, що вмію. Я зрозумів, що новий твір має бути про Маріуполь... Мені в цьому творі дуже важливо було закарбувати в назві, у присвяті слово «Маріуполь», щоб люди, які відкриватимуть ці ноти, змогли прочитати ці слова і поставити питання – «а що це таке? Що відбувалось в цьому Маріуполі»? Так, люди схильні все дуже швидко забувати, але таке забувати не можна!» (Благодійний концерт «Дотик Янгола»).

Кантата Ганни Копійки «Відчуття» написана у 2022 році для сопрано, віолончелі та фортепіано. Її особливістю є використання шумових символів. Твір починається з важких, потужних акордів у низькому регістрі фортепіано, які відбивають атмосферу військового вторгнення, що насува-

ється на жертву. Віолончель доповнює цю страшну картину різкими дисонансами. Композитор застосовує звукові елементи, що імітують вибухи бомб, чим завершує першу частину кантати. Цьому символу лиха контрастує друга частина кантати, наповнена символами чистоти, духовності та світла.

У кантаті Кіри Майденберг-Тодорової «Люба моя» для сопрано, віолончелі та фортепіано символи будуються на логіко-смысловій ієрархії, присвяченій смерті та воскресінню. Тут також присутні нетрадиційні звукові ефекти, включаючи удари піаніста по інструменту та монотонний звук у партії вокалу та віолончелі. Для передачі тематики смерті використовуються емоційно-драматичні нашарування, виражені тріолями та синкопами. Символи воскресіння, навпаки, представлені тихими кришталежими акордами.

У кантаті А. Чібалашвілі «З вірою в Україну», створеній у 2022 році, для сопрано, віолончелі, темпль-блока, фортепіано також використані символи війни та надії, що відобразили відчуття фатуму, скорботи та страху, а також звукові ефекти, що символізують руйнування та відродження (Символи війни у творах українських композиторів).

Композитор Кармелла Цепколенко стала лауреаткою Національної премії України імені Тараса Григоровича Шевченка 2024 року за кантати «Читаючи історію» і «Звідки ти, чорна валко, пташина зграє?», Дуель-Дует для скрипки та контрабасу та Симфонію №5. Всі ці твори К. Цепколенко написала під час повномасштабного вторгнення.

У кантаті «Читаючи історію» композиторка використала кілька символів: символ Римської імперії, яка потерпала від варварів й як аналог України під час війни, диких варварів-росіян і символ перемоги «добра» над «злом».

К. Цепколенко використала також такий незвичайний прийом, як удари у партії фортепіано по брязкотливій сталевій лінійці, що додало незвичайний тембровий ефект і віддалено нагадує брязкіт обладунків. На цьому фоні вступає невеликий барабан, один із символів війни, який акцентує увагу на мілітаристській спрямованості твору. За формою цей музичний твір нагадує міні-оперу з сольними епізодами віолончелі та фортепіано (Композитор з Одеси стала лауреаткою шевченківської премії).

Роман Григорів – сучасний український композитор, диригент, мультиінструменталіст. 20 жовтня 2024 року на вечері на підтримку України, яка відбулася в Оксфорді у Великій Британії й була організована фондом Oxbridge Foundation, композитор представив твір «LANGSAM – 9M27K». Він перетворив на музичний інструмент російську ракету БМ-27 від РСЗВ Ураган, та зіграв на ній основну тему композиції ніби на контрабасі чи віолончелі.

В основі виступу лежали твори, створені двома найбільшими сучасними композиторами країни під час повномасштабної війни Росії проти України: «Пісня про ненародженого» Р. Григоріва та «Місто Марії» З. Алмаші (Символічнішим бути не може).

Сам Роман Григорів вважає, що виконання музичного твору за допомогою ракети в якості інструменту, зробило композицію більш емоційною: «За виняткових обставин ця ракета стала музичним інструментом і гра на ній – ритуал очищення. Для мене це не просто інструмент; це виходить за межі музики та ідеї концерту. Це більше схоже на ритуал, на глибоке вираження моїх емоцій. Вона символізує жах, який зазнав український народ. Жоден інший інструмент не може зрівнятися з його могутністю та виливом болю. Історії, вплетені в її створення, і наші спільні труднощі роблять її воістину незвичайною» (Український композитор Роман Григорів перетворив російську ракету на музичний інструмент).

10 травня 2024 року відбулася світова прем'єра української опери композиторів Іллі Разумейка та Романа Григоріва «GAIA-24. Opera del Mondo». Це трьохактний твір:

- Songs of Mother Earth (Пісні Матері Землі);
- Cabaret Metastasis (Кабаре-метастази);
- Dance for Mother Earth (Танці для Матері Землі).

Особливої уваги в опері митці надають в глобальній екологічній кризі, підриву Каховської дамби. Композитори через мистецтво переосмислюють наслідки руйнівної людської діяльності, зокрема російського вторгнення в Україну, використовуючи для цього низькочастотні звуки, звуковий ефект потяга (У Києві презентують оперу GAIA-24 про наслідки руйнівної діяльності людства).

Лауреатом премії імені Бориса Лятошинського у 2024 році став український композитор Остап Мануляк, виконавець та ініціатор мистецьких проєктів. Окрім камерно-інструментальної, симфонічної та хорової музики митець також працює в галузі фанк-джаз-року та електроакустичної музики.

Серед його творів, що були створені в часи воєнного періоду, можна виділити наступні:

- аудіовізуальна композиція «Lithos» 2014–2019 років;
- «Хроніки II» для клавесину, електроніки та графічного ряду 2020 року;
- «Оракул II» для флейти, гобою, кларнету, фаготу, валторни та електроніки 2020 року;
- «Визволення з плаского світу III» для двох флейт, гобою, кларнету, віолончелі, фортепіано, електроніки та відео 2021 року;
- «Сальтація» для флейти, гобою, кларнету та віолончелі 2021 року;
- «Репрогресія 2» чотирьох канална електроакустична композиція для фіксованого запису 2022 року;

- «Репрогресія» для великого ансамблю/оркестру 2022 року;
- «Монолог/Діалог/Полілог» для контрабасу та симфонічного оркестру 2023 року;
- «Трансгресії б» для флейти, акордеону, фортепіано та фіксованого запису 2023 року (Остап Мануляк).

«Concerto Grosso s positivo» – це цикл інструментальних та вокальних творів відомого українського композитора Євгена Петриченка на тексти Володимира Вакуленка, Романа Меліша, Вікторії Амеліної, Олександра Козинця та Наді Косаревиц.

Музика «Concerto grosso s positivo» – барокова стилізація: хорово-інструментальна із зануренням у народну пісню, зокрема обробкою весільної пісні, яку композитор записав у студентські роки в селі Рибінське Волноваського району Донецької області. Використовуються також реконструкції історичних інструментів доби бароко: клавесин, теорба і, власне, позитив – переносний орган.

Важливою мистецькою складовою концертної програми є віртуальний вимір – доповнена реальність (В Україні відбулася прем'єра «Concerto Grosso з позитивом» композитора Євгена Петриченка).

Однієї з сучасних українських композиторок, найвідоміших у світі, чия музику виконують у Європі й Америці, є Вікторія Польова.

Для виконання британськи хором Apollo 5 В. Польова написала музику до псалма «Живий в допомі Вишняго». За словами композиторки, писати його вона «почала у перший день війни. Дуже важкий, болісний твір. На виживання. Вся кров у нього пішла. Страшний». Це був її перший твір, народжений під час великої війни.

Цикл «Псалми Давида» написаний нею під час війни. Більшу частину творів з циклу «Псалми Давида» композиторка написала у 2022–2023 роках в якості рефлексії на події війни. А її твір «Буча. Lacrimosa» – один з перших відгуків в академічній музиці на трагедію в Бучі під час окупації: «Цей твір – єдина можливість вижити для мене. Попіл Бучі стукає у моє серце» (Вікторія Польова: «Музика обіймає людину, коли їй болить»).

Вікторія Польова тяжіє до так званого сакрального (трансцендентного) мінімалізму. Тиша, як поступовий музичний процес, притаманний стилю мінімалізм в цілому особистісний та позаособистісний ритуал, особливо очевидно транслює якість виконання, ерудицію виконавця, досконалість художніх переконань інтерпретатора.

Крім того, слід відмітити такі видатні сучасні композиції, як драматична поема-симфонія «Борітеся – поборете» харківського композитора Анатолія Гайдена, написана в Харкові під завивання сирен та звуки вибухів, «Нехай буде Світло» Богдани Фроляк, кантата Алли Загайкевич Signs of Presence («Знаки присутності») для сопрано, віо-

лончелі та фортепіано, міні-моноопера Людмили Самодаєвої «Борхес і я» та ін..

Висновки. Отже, сучасні композитори присвячують свої твори війні та її наслідкам, щоб привернути увагу міжнародної спільноти до них. Для того щоб допомогти слухачам пережити відголоски болю та надії

українського народу, митці використовують звукові елементи, що імітують вибухи бомб, удари піаніста по інструменту, монотонний звук, емоційно-драматичні нашарування, виражені тріолями та синкопами, удари у партії фортепіано по брязкотливій сталевій лінійці, перетворення зброї в музичний інструмент та інші.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Благодійний концерт «Дотик Янгола». URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/koncert-dotik-yangola-simvolichna-muzika-na-pidtrimku-ukrajini-50361545.html> (дата звернення: 25.10.2024).
2. В Україні відбулася прем'єра «Concerto Grosso з позитивом» композитора Євгена Петриченка. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3773155-v-ukraini-vidbulasa-premera-concerto-grosso-z-pozitivom-kompozitora-evgena-petricenka.html> (дата звернення: 25.10.2024).
3. Вікторія Польова: «Музика обіймає людину, коли їй болить». URL: <https://zn.ua/ukr/CULTURE/viktorija-polova-muzika-obijmaje-ljudinu-koli-jij-bolit.html> (дата звернення: 27.10.2024).
4. Композитор з Одеси стала лауреаткою шевченківської премії. URL: https://od.vgorode.ua/news/luidy_horoda/a1259257-kompozitor-iz-odessy-stala-laureatkoj-shevchenkovskoj-premii (дата звернення: 26.10.2024).
5. Остап Мануляк. URL: <https://lnma.edu.ua/kafedry/kafedra-kompozytsiji/ostap-manuliak/> (дата звернення: 28.10.2024).
6. Символічнішим бути не може. URL: <https://life.nv.ua/art/ukrainskiy-kompozitor-sygral-na-rakete-ot-uragana-kak-na-violoncheli-moshchnoe-video-50335611.html> (дата звернення: 28.10.2024).
7. Символи війни у творах українських композиторок. URL: <https://odma.edu.ua/symvoly-vijny-u-tvorah-ukrayinskyh-kompozytorok/> (дата звернення: 25.10.2024).
8. У Києві презентують оперу GAIA-24 про наслідки руйнівної діяльності людства. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3857432-u-kievi-prezentuut-operu-gaia24-pro-naslidki-rujnivnoi-dialnosti-ludstva.html> (дата звернення: 27.10.2024).
9. Український композитор Роман Григорів перетворив російську ракету на музичний інструмент. URL: <https://mis.dp.ua/kultura/ukrayinskyj-kompozitor-roman-grygoriv-peretvoryv-rosijsku-raketu-na-muzychnyj-instrument-video> (дата звернення: 28.10.2024).
10. Як нам звучати у світі? В продовження дискусії про класичну музику. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/yak-nam-zvuchati-u-sviti-v-prodovzhennya-diskusiji-pro-klasichnu-muziku-301118/> (дата звернення: 25.10.2024).

REFERENCES

1. Blahodiinyi kontsert «Dotyk Yanhola». [Charity concert «Touch of an Angel»] URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/koncert-dotik-yangola-simvolichna-muzika-na-pidtrimku-ukrajini-50361545.html> (access date: 25.10.2024). [in Ukrainian].
2. V Ukraini vidbulasa premiera «Concerto Grosso z pozytyvom» kompozytora Yevhena Petrychenka. [In Ukraine, the premiere of «Concerto Grosso with a positive» by the composer Yevhen Petrichenko took place] URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3773155-v-ukraini-vidbulasa-premera-concerto-grosso-z-pozitivom-kompozitora-evgena-petricenka.html> (access date: 25.10.2024). [in Ukrainian].
3. Viktoriia Polova: «Muzyka obiimaie liudynu, koly yii bolyt». [Victoria Poleva: «Music embraces a person when he is in pain»] URL: <https://zn.ua/ukr/CULTURE/viktorija-polova-muzika-obijmaje-ljudinu-koli-jij-bolit.html> (access date: 27.10.2024). [in Ukrainian].
4. Kompozitor z Odesy stala laureatkoiu shevchenkivskoi premii. [The composer from Odesa became a laureate of the Shevchenko Prize] URL: https://od.vgorode.ua/news/luidy_horoda/a1259257-kompozitor-iz-odessy-stala-laureatkoj-shevchenkovskoj-premii (access date: 26.10.2024). [in Ukrainian].
5. Ostap Manuliak. [Ostap Manulyak] URL: <https://lnma.edu.ua/kafedry/kafedra-kompozytsiji/ostap-manuliak/> (access date: 28.10.2024). [in Ukrainian].
6. Symvolichnishym buty ne mozhe. [It cannot be more symbolic] URL: <https://life.nv.ua/art/ukrainskiy-kompozitor-sygral-na-rakete-ot-uragana-kak-na-violoncheli-moshchnoe-video-50335611.html> (access date: 28.10.2024). [in Ukrainian].
7. Symvoly viiny u tvorakh ukrainskykh kompozytorok. [Symbols of war in the works of Ukrainian female composers] URL: <https://odma.edu.ua/symvoly-vijny-u-tvorah-ukrayinskyh-kompozytorok/> (access date: 25.10.2024). [in Ukrainian].
8. U Kyievi prezentuiut operu GAIA-24 pro naslidky ruivnoi diialnosti liudstva. [Opera GAIA-24 about the consequences of destructive human activity is being presented in Kyiv] URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3857432-u-kievi-prezentuut-operu-gaia24-pro-naslidki-rujnivnoi-dialnosti-ludstva.html> (access date: 27.10.2024). [in Ukrainian].
9. Ukrainskyi kompozitor Roman Hryhoriv peretvoryv rosiisku raketu na muzychnyi instrument. [Ukrainian composer Roman Hryhoriv turned a Russian rocket into a musical instrument] URL: <https://mis.dp.ua/kultura/ukrayinskyj-kompozitor-roman-grygoriv-peretvoryv-rosijsku-raketu-na-muzychnyj-instrument-video> (access date: 28.10.2024). [in Ukrainian].
10. Iak nam zvuchaty u sviti? V prodovzhennia dyskusii pro klasychnu muzyku. [How should we sound in the world? In continuation of the discussion about classical music] URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/yak-nam-zvuchati-u-sviti-v-prodovzhennya-diskusiji-pro-klasichnu-muziku-301118/> (access date: 25.10.2024). [in Ukrainian].